

Krisen og arbeidsløsheten

Taler
Alfred Madsen

Dato
31 januar 1927

Sted
Oslo

Omstendigheter
Samlingskongressen, innledning til debatt om økonomisk politikk

- 1 Arbeidsløsheten er overordentlig stor for tiden. Mens ledighetsprocenten for de fagorganiserte arbeidere i kriseårene 1921-22 var 17, var den i det foregående år og ved årsskiftet 25-27 pct. Når arbeidsledigheten er så stor blandt de organiserte, vet vi erfaringsmessig at den er noget større blandt de uorganiserte.
- 5 Hertil kommer da krisen i jordbruk, skogbruk og fiskeri, hvor arbeidsledigheten herjer om mulig ennu sterkere. I mange kommuner på landsbygden er op til halvdelen av befolkningen arbeidsledig og henvist til å leve av nødsarbeide eller fattigkassen. Dessuten er enhver arbeidsledighetsstatistikk utilfredsstillende, idet
- 10 tillegg av 60 pct. kommer man op i 70 000 arbeidsløse, men en virkelig effektiv telling vilde sikkert vise at der for tiden er mere enn 100 000 voksne arbeidsføre menn og kvinner uten beskjeftigelse.

- Et viktig spørsmål i denne forbindelse er befolkningstilveksten. Den kan nu
- 15 anslåes til ca. 25 000 pr. år. Hvert år slipper alle disse mennesker ut av skolene og melder sig på arbeidsmarkedet. I løpet av de siste 50 år er folkemengden i vårt land vokset med nær 1 million. I samme tidsrum er antallet av de personer som ernærer sig ved jordbruk øket fra 985 000 til 1 043 000, mens antallet av dem som er knyttet til industrien er øket fra 54 000 til 764 000 i de siste 50 år. Det
- 20 har vært industrien og handelen som hittil har opsuget det meste av befolkningstilveksten, men spørsmålet er nu om industrien fortsatt kan opta titusener av nye mennesker.

- Sammen med arbeidsledighetsspørsmålet er befolkningstilveksten idag et
- 25 alvorlig problem i alle kapitalistiske stater, og det fortjener å komme i forgrunnen i norsk politikk. Borgerpartiene viser det ingen oppmerksomhet; det må derfor bli en av hovedopgavene for Det norske Arbeiderparti å bringe det i

forgrunnen.

30

Med hensyn til den økonomiske krise, skyldes den en rekke forskjellige forhold. Valutausikkerheten er f.eks. en ganske vesentlig årsak til krisen. Visse kapitalistiske interesser er tjent med at kronen stiger, andre kretser ser helst at den faller. Spekulasjonsinteressene er ikke tjent med stabil valuta. Stiger pengene, tjener de, faller pengene så tjener de også. Disse interesser er godt representert i direksjoner og styrer rundt omkring hvor den økonomiske makt er konsentrert.

35

40

Ustabiliteten i valutaforholdene innvirker på leveomkostninger og på lønninger, og er like skadelig som den økonomiske fattigdom. Faller leveomkostningene med 10 pct., så forlanger arbeidsgiverne 30 pct. nedslag, men stiger leveomkostningene med 10 pct., så vil de ingen lønnsforhøielse gi. Denne situasjon har skapt stor uro på arbeidsmarkedet i de siste år. Man har søkt å velte omkostningene over på den arbeidende klasse, den klasse som ser sin fordel i en stabil valuta og en stabil produksjon.

45

En annen årsak til den økonomiske krise er gjeldsbyrden på produksjonslivet, for stat og kommune. Statsgjelden er fem- til sekسدoblet i løpet av de siste 12-13 år, og kommunegjelden er vokset ennu raskere. Den store gjeld trekker veldige renter av produksjonslivet, og byrdene veltes på den måte over på den produserende klasse. Enten må folket nu ødelegge gjelden, eller så vil gjelden ødelegge folket.

50

De forhold som en rekke av landets banker er kommet op i, spiller også en stor rolle. Over 50 banker er gått konkurs eller kommet under offentlig administrasjon. Det er for en stor del forretningsbanker og industribanker som skulde sørge for kreditt til det økonomiske liv, og kredittinnskrenkninger har nødvendigvis fulgt i sporene til bankenes sammenbrudd.

55

Kredittinnskrenkningene har bare i mindre utstrekning rammet forretningslivet og spekulasjonen. Det er lettere for den å skaffe penger enn for det produktive liv. Vi må forlange at kredittvesenet bringes inn i ordnede forhold. Ikke ved kvakksalverbestemmelser, men ved at pengeforholdene kommer under samfundsmessig kontroll, slik at vi får garantier for at samfundsnyttige bedrifter får den kreditt som trenges.

60

65

Enkelte av landets industrier er så hårdt rammet at der er op til 50 pct.

arbeidsløse, mens titusener arbeider på innskrenket tid. Bedriftene og arbeiderne roper på tollbeskyttelse og offentlig hjelp. Her er det nødvendig at statsmaktene
70 i samarbeide med arbeiderorganisasjonene tilveiebringer en virkelig oversikt over industriens stilling, slik at der kan komme forslag til bedring av forholdene. Nu har vi bare antydninger i øst og vest, og savner i virkeligheten det kjennskap til forholdene som vi burde ha.

75 Det privatkapitalistiske system trenger i høieste grad til reformer og forandringer. Derfor må arbeiderklassen selv ta sig av dette spørsmål. Kreftene må samlet settes inn for å hjelpe de industrier, som har naturlige betingelser for å leve, uten kunstig opofrelse fra arbeidernes side. Men nogen må jo også betale de direkte bidrag. Teoretisk hjelper det derfor ikke å yde bidrag til det ene eller
80 det annet verksted, hvis det ikke har naturlige livsbetingelser. Folket kan ikke holde under armene virksomheter, som ikke er i stand til å greies ved egen hjelp. Industrien må derfor reorganiseres slik at den kan bli konkurransedyktig.

Skibsbygningsindustrien befinner sig i øieblikket i en vanskelig stilling. Den
85 beskjeftiger neppe mere enn fjerdeparten eller femteparten av den arbeidsstyrke som blev beskjeftiget for 6-7 år siden. Norske rederier har i de siste 5 år bygget nye skib i utlandet til en samlet verdi av 560 millioner kroner. De går til utlandet med alle sine bestillinger; kommer det en norsk skibsbestilling til et norsk verksted, så berømmes det i pressen som en stor patriotisk handling. Stort verre
90 kan det ikke bli. De norske verksteder er nemlig både nyttige og nødvendige bedrifter i vårt land, vår store kystflåte og fiskeriflåten må ha slike verksteder for å få reparert sine skib. Det vilde ikke lønne sig selvfølgelig å sende fiskerbåter til utlandet for reparasjon. Men når verkstedene er henvist til å leve av disse reparasjoner, så blir de selvfølgelig kostbarere. De hundre tusen mennesker som
95 er beskjeftiget med fiskerinæringen i Norge føler sterkt trykket herav.

Å gjenreise norsk verkstedsindustri vil derfor bety ikke bare at arbeidsledigheten forminskes, men det vil være en nasjonal opgave av den største betydning. Der har vært pekt på at Staten og rederne som ikke er pengelense, går sammen om å
100 få opprettet et par virkelig store, moderne verksteder. I sammenligning med den utenlandske verkstedsindustri er de norske verksteder å ligne med skraphauger. De er så akterutseilet at hverken tollbeskyttelse eller gaver fra det øvrige nødlidende folk vil hjelpe det spor.

105 Der må kreves en effektiv reorganisering. Ved å opprette et à to store verksteder,

som kan beskjeftige f.eks. ti tusen arbeidere, vilde de norske skibsbestillinger kunne utføres i Norge, og det vilde stimulere mange andre brancher.

110 Konsentrasjon er tidens løsen. Hvis der blev truffet bestemmelser om at norske skib skulde bygges i Norge, og hvis man samtidig sørget for kreditt mens skibene var under utførelse, så vilde det være et positivt skritt, mens
nødsarbeidspolitikken bare vekker mismot rundt om i landet.

Industrien er i vesentlig grad avhengig av kraftspørsmålet. Vi har her en
115 uuttømmelig rikdomskilde i våre vannfall. Utrechnet pr. innbygger har vi mere kraft enn noget annet land i verden. Vannfallene er idag en rikdomskilde, men om de også er det om 50 år, vet vi ikke. Utviklingen går fort på dette område. Spørsmålet er idag om vi her i Norge kan reise kapital til utbygning av disse vannfall. Kapital vil i denne forbindelse si redskaper, mat og losji for tusener av
120 arbeidere, osv. Omkostningene ved utbygning av vannfall anslåes nu til 1000 kroner pr. hestekraft. Utbygning av en kraftkilde på 100 000 hestekrefter vil altså koste 100 millioner. Vi har mange millioner hestekrefter ledige her i landet, men jeg tror ikke det er mulig å reise den fornødne kapital innenlands. Under disse forhold må man gå til å låne penger i utlandet for å få hjelp.

125 Vi har ikke råd til å la dette verdifulle råstoff bli liggende unyttet, mens tusener går ledige og sulter. Selv om vi må gå til forandringer i konsesjonspolitikken, så må vi følge med i den økonomiske utvikling. Vi har ingen interesse av å hemme den kapitalistiske utvikling, vi bør heller fremme den. Selvsagt må der ved
130 tildelingen av konsesjoner påsees at befolkningen på de steder hvor anlegg settes igang ikke blir skadelidende. Der må i det heletatt utarbeides en plan og trekkes op retningslinjer på dette viktige område. Det som blev gjort i 1909 var bra, men vi er kommet lengere nu. Vi skal ikke være dogmatiske, men tilpasse vår politikk efter den økonomiske situasjon.

135 Når vi taler om arbeidsløsheten, faller det naturlig å tenke på jordbruket, som dog fremdeles beskjeftiger det største antall mennesker i vårt land. Av befolkningstilveksten i de siste 50 år er vel ikke mere enn 10 pct. gått til jordbruket. Det beviser at jordbruket ikke har maktet å opta tilveksten. Vi skal
140 derfor ikke ha den overtro at jordens utnyttelse kan løse det økonomiske problem i Norge. Forholdet er nemlig at regnet efter det opdyrkede areal er Norge et tettere befolket land enn både Danmark og Sverige, selv når vi regner skogen med. Men allikevel har vi mellem 5 og 7 millioner mål udyrket jord, som kan dyrkes.

Her er store muligheter for en økning av produksjonen. Statsmaktene har ikke satt den nødvendige kraft inn her. Der er plass for tusener av nye bruk, og det vil bety øket virksomhet. Er det nødvendig å forandre lovene, så må dette gjøres.

150 Intet må stenge for en effektiv utnyttelse av jorden.

I forbindelse hermed er spørsmålet om moratorium reist. Mange arbeidere, bønder og fiskere har mistet hus, jord og arbeidsmidler. Vi har krevet at disse folk må få en tidsfrist til å komme ut av sine vanskeligheter. Etter min opfatning
155 er det samfundsskadelig at banker og kommunene slår under sig bøndernes og fiskernes produksjonsmidler. Det øker bare nøden. At en bank overtar en gård skaper mismot og fortvilelse. Det samme gjelder delvis i håndverk og industri. Bedrift efter bedrift er blitt overtatt av panteholdere. Her er et behov for lovbestemmelser som hindrer altfor pågående kreditorer fra å kjøre for hårdt på.

160

Anleggsbudgettene er i de siste to år blitt så sterkt redusert, at de nu er lavere enn før krigen. Det har bidrat til å skape vanskeligheter for den faste stokk av dyktige anleggsarbeidere som vi har her i landet. Der regnes for å være de
165 dyktigste anleggsfolk i verden. Nu er de blitt erstattet med alle slags stenpukkere og nødsarbeidere. Vi må kreve at den offentlige anleggsvirksomhet holdes oppe. Det gjelder i første rekke veibudgettet. Vi krever utvidelse av veibygningen både i de arbeidsløses og i den økonomiske utviklings interesse.

170 Et av de viktigste midler til å bekjempe arbeidsledigheten er å fremme eksporten av norske varer til utlandet. Vi har en handelstraktat med Russland, men ennå er handelsforbindelsen ytterst liten. En av årsakene er kredittspørsmålet.

Russland kunde være en stor kunde for Norge, Russland kunde kjøpe hele vår fiskeriproduksjon, og det vilde være meget ønskelig å få opprettet et
175 kredittinstitutt i Norge til finansiering av norsk eksport. Importen til Russland er centralisert i mektige syndikater og gjennom kooperasjonen. De kjøper i store partier og på langsiktig kreditt. Vi må centralisere eksporten og få opprettet et slikt kredittinstitutt. Det vil ha den største betydning for vår forbindelse med Sovjet-Russland.

180

Eksporten av fiskeriprodukter er for øvrig nu ganske tilfeldig og forhistorisk ordnet. Eksporten av fiskevarer må centraliseres, helst i ett syndikat for hele landet under en, felles ledelse. Fisketilvirkningen må komme under offentlig og

185 betryggende kontroll, ellers risikerer vi at enkelte eksportører ikke tar
nødvendige hensyn, men utfører produkter som skader fiskens renommé på
verdensmarkedet. Nu optrer hundrevis av eksportører som konkurrerer på det
utenlandske marked. De trykker prisene ned, og så tjener fiskerne ennu mindre.
Her trengs organisasjon og samhold, sosialisering av eksporten. Betydelige
190 beløp kan spares og nye markeder erobres for norske varer. Den eneste hjelp vi
kan gi fiskerne er en fornuftig ordning av produksjonen og omsetningen. -

[...]

195 Situasjonen er idag så alvorlig som nogen sinne. Nødstilstanden vokser for hver
dag, og der rettes de alvorligste angrep på arbeidernes levestandard og deres
økonomiske organisasjoner. Det beste svar arbeiderne kan gi makthaverne er
mannjevnt å slutte op om de økonomiske og politiske hovedorganisasjoner,
utbygge sitt organisasjonsapparat og gjøre kameratskapets og solidaritetens ånd
200 levende i organisasjonene. Kunnskaper og innsikt i økonomiske spørsmål må
også få en bredere plass.

Vi står foran bitre kamper, kanskje de bitreste i vår organisasjons historie. Vi må
ikke glemme nu når den politiske samling fullbyrdes, at kapitalistene har rustet
205 sig til en veldig offensiv mot arbeiderklassen. Vår hovedoppgave er å forberede
arbeiderklassens overtagelse av den samfundsmessige makt. La oss arbeide slik at
denne overtagelse av makten kan skje på et reelt og holdbart grunnlag, på
grunnlag av arbeidermassenes egen levende solidaritet og egen levende
organisasjon!

210

Kilde

Samlingskongressen i Oslo 30. og 31. januar 1927. Protokoll over forhandlingene, s. 97-101.

Emner

Arbeidsløshet, Debatt, Innlegg, Partipolitikk, Økonomi

215

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/krisen-og-arbeidsløsheten>

220